

Більш складним є питання, чи можна для встановлення чи перевищує заподіяна шкода допустимі межі захисту в умовах відповідного реального суспільно небезпечного посягання чи ні застосовувати положення ч. 4 ст. 36 КК України. Як вбачається, в досліджуваному різновиді уявної оборони суб'єкт не підлягає кримінальній відповідальності, якщо через сильне душевне хвилювання не міг оцінити

відповідність заподіяної шкоди небезпечності посягання чи обставинці захисту, яке уявляв (вважав) суб'єкт.

Отже, конститутивними елементами уявної оборони як обставини, що виключає злочинність діяння, відповідно до ст. 37 КК України є: 1) психіку суб'єкта, який заподіює шкоду об'єктам кримінально-правової охорони; 2) обстановка, що склалась; 3) характер заподіяної шкоди.

СОЦІАЛЬНА НЕБЕЗПЕКА КОРУПЦІЇ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ ДЛЯ ДЕРЖАВИ І СУСПІЛЬСТВА

SOCIAL DANGER OF CORRUPTION AND ITS CONSEQUENCES FOR THE STATE AND SOCIETY

Е. В. РАСЮК

Rasiuk E.

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

Корупція в Україні має свої особливості та значно відрізняється від корупції у розвинутих країнах. Без виявлення цих особливостей не можна розробити адекватні заходи протидії їй. Корупція сьогодні має ту особливість, що це – корупція кризового типу. Насамперед, вона породжується кризою сучасного українського суспільства (а не лише недосконалістю кримінальної юстиції), та здатна поглиблювати кризу українського суспільства, маючи властивість зводити нанівець будь-які політичні, економічні, правові, моральні реформи в Україні. Саме тому, корупція стала реальною загрозою для національної безпеки та конституційного устрою України, насамперед вона є основною загрозою українській нації, зокрема політичним, економічним, правовим, моральним, культурним засадам її розвитку. Корупційні зв'язки все більше витісняють правові, етичні відносини між

людьми і з аномалії поступово перетворюються в норму поведінки [6, 31].

У відносно молодій країні – Україні, особливо у період її розвитку, корупція не тільки збереглася, а й укорінилася та збільшується в українському суспільстві. Все це є наслідком виникнення елементів ринкових відносин, коли більшість діє за принципом: «Все можна зробити за гроші», що панує в українському суспільстві та викликаний кардинальними змінами, які спричинили зміни у свідомості людей, падінням рівня моралі населення. Починаючи з перших років незалежності нашої держави й до сьогодні стали спостерігатися масові порушення законності в усіх сферах життя суспільства, ігнорування законів, всюдозволеність у поведінці багатьох осіб, у тому числі й чиновників. А витрати й прорахунки, допущені у ході реформ, ослаблення державного і громадського контролю над

злочинністю, відсутність необхідної законодавчої бази перетворили загрозу корумпованості багатьох сфер суспільного життя в реальність.

Упродовж останніх двох десятиріч проблема боротьби з корупцією залишається однією із найпріоритетніших у державі, але розроблена і діюча система заходів протидії з цим негативним суспільним явищем не дає очікуваних результатів. Проте, досвід боротьби з корупцією та відповідного аналізу, який накопичено в інших країнах, у нашій державі дотепер відсутній.

Не зважаючи на заходи, які проводять державні органи та громадські організації, масштаби корупції у нашій країні не зменшуються, про це свідчить індекс сприйняття корупції, що формується на основі як корумпованості країн і територій, так й їх державного сектора. Так, за результатами дослідження провідного всесвітнього громадського руху з протидії корупції «Transparency International», у 2014 році (індекс цього року включає 175 країн і територій) Україна посіла 142 місце (індекс 2,4) поряд з такими країнами як Коморські острови, Уганда [7]. Таке становище стало наслідком того, що дотепер не з'ясовано всіх соціальних передумов корупції, комплексно не здійснювалася діяльність щодо їх обмеження та нейтралізації, а також діяльність щодо протидії корупції здійснюється без визначеної системи і належної вимогливості, достатнього інформаційного забезпечення, дотримання принципу розподілу функцій і відповідальності.

Враховуючи масштаби корупційних діянь і шкоду, що завдається державі й українському суспільству, сучасна корупція в Україні розглядається на трьох рівнях: побутовому – викликана надмірною взаємодією пересічних громадян і чиновників; діловому – викликана надмірною взаємодією влади і бізнесу; політичному – викликана недобросовісною корисливою поведінкою у своїх інтересах верховної влади (законодавчої, виконавчої, судової),

що використовує демократичні системи й завдає шкоду (збитки) інтересам виборців. Насамперед, у високо корумпованих бюрократичних апаратах більшість державних ресурсів свідомо прямують у канали, де їх найлегше розікрасти або де найлегше збирати хабарі, а політика правлячої еліти стає направленою на придушення механізмів контролю над корупцією: свободи преси, незалежності системи правосуддя, конкуруючих сліт (опозиції) і далі індивідуальних прав громадян.

Суспільно небезпечні наслідки корупції являють собою сумарну шкоду, яку заподіює вона суспільним відносинам, тобто усі ті шкідливі, небажані із точки зору суспільства й держави зміни у соціальних цінностях та інтересах, які виникають у результаті вчинення корупційних правопорушень. Тобто соціальні наслідки корупції – це реальна шкода суспільним інтересам, яка заподіюється корупційними діями і виражається у сукупності причинно-пов'язаними із вчиненням правопорушень прямими й непрямими, безпосередніми й опосередкованими негативними змінами, яких зазнають соціальні цінності, а також сукупність економічних та інших витрат суспільства, пов'язаних із запобіганням та протидією корупції. Так, державі і суспільству корупція завдає непоправної шкоди, наслідками якої є: неефективний розподіл і витрачання державних коштів і ресурсів; неефективність корупційних фінансових потоків з погляду економіки країни; втрати податків, коли податкові органи привласнюють собі частину податків; втрати часу через чинення перешкод, зниження ефективності роботи державного апарату в цілому; розорення приватних підприємців; зниження інвестицій у виробництво, уповільнення економічного зростання; пониження якості суспільного сервісу; нецільове використання міжнародної допомоги країнам, що розвиваються, що різко знижує її ефективність; неефективне використання здібностей індивідів: замість виробництва матеріальних благ люди витрачають час на непродуктивний пошук ренти;

зростання соціальної нерівності; посилення форм організованої злочинності – банди перетворюються на мафію; занепад політичної легітимності влади; зниження суспільної моралі [5, 22].

Особливу небезпеку корупція представляє в тих сферах, від яких безпосередньо залежить повсякденна життєдіяльність – забезпечення громадської безпеки, охорони здоров'я, освіти, житлово-комунальне господарство тощо. Так як саме в цих сферах чиновницький апарат своєю бездіяльністю підриває довіру суспільства до органів державної влади. Так утворюється свого роду «коренева система» корупції, яка живить її верхні ешелони. Результати досліджень у сфері корупції в системі державної служби як в розвинених, так і країнах, що розвиваються, показали приблизно однакові її форми і одні й ті ж сфери діяльності, зокрема: державні закупівлі [1, 5]; позабюджетні рахунки, що створюються із легітимною метою (пенсійні, дорожні фонди тощо); податкові відносини (податкові пільги тощо); продаж сировинних товарів за цінами нижче ринкових; видобуток природних ресурсів; продаж державних активів, особливо приватизація державних підприємств; земельні відносини (організація ринку землі з подальшим її продажем); надання монопольного допуску до певного виду комерційної (особливо експортно-імпоротної) діяльності; ліцензування та реєстрація підприємницької (в тому числі, банківської) діяльності; видача дозволів на розміщення цінних паперів і проведення банківських операцій з бюджетними коштами; митне оформлення імпортованих товарів; отримання експортних квот; будівництво і ремонт за рахунок бюджетних коштів; надання житлово-комунальних та інших послуг (житлово-комунальне господарство України); державна реєстрація, атестація та акредитація недержавних вищих навчальних закладів; надходження в спеціалізовані загальноосвітні школи; прийом в дошкільні виховні заклади; прийом на службу (роботу) на високооплачувані

або дозволяють мати значний незаконний дохід посади в державних і місцевих органах (митні органи, органи податкової інспекції, підрозділи МВС).

Корупція проявляється у різноманітних формах, найбільш небезпечною є зрощування злочинних елементів з державними структурами, у результаті чого чиновник, насамперед, працює в цілях особистого збагачення. Також, корупція забезпечує прикриття злочинних дій окремих осіб, які використовують своє офіційне становище, домовленістю з отримання допомоги на постійній основі. Найчастіше таке прикриття відбувається через грошові фонди, що формуються організованими злочинними групами з відрахувань коштів, здобутих злочинним шляхом, спрямованих на підкуп посадових осіб

Слід зазначити, що корупція пов'язана і з тіньовою економікою, розкраданням, рекетом, контрабандою, незаконним обігом, контрабандою наркотиків і т.д. Корупція є живильним середовищем і каталізатором організованої злочинності. Корупційні правопорушення вчиняються, як правило, учасниками стійких злочинних об'єднань, діяльність яких спрямована на максимальний прибуток зі злочинного бізнесу. Корупція є вкрай негативним соціальним явищем, що має такі характерні ознаки як масштабність злочинної діяльності, стійкість і системність в різних галузях народного господарства.

Таким чином, корупція чинить у край негативний вплив на морально-політичний клімат у суспільстві, сприяє виникненню негативного ставлення до проведених політичних, економічних і соціальних перетворень. Народ, що розчарувався у владі, втрачає повагу до закону [2].

Отже, підсумуємо соціальну небезпеку корупції та її наслідки для держави і суспільства деякими законодавчими положеннями зазначеними у:

– Законі України «Про основи національної безпеки України», а саме : «На сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України, стабільності в суспільстві є: у сфері державної безпеки – поширення корупції, хабарництва в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики, організованої злочинної діяльності» [4];

– Антикорупційна стратегія України на 2014–2017 роки : «...корупція є однією з причин, що призвела до масових протестів в Україні наприкінці 2013 року – на

початку 2014 року. Згідно з результатами дослідження "Барометра Світової Корупції" (Global Corruption Barometer), проведеного міжнародною організацією Transparency International у 2013 році, 36 відсотків українців були готові вийти на вулицю, протестуючи проти корупції. За результатами проведеного Міжнародною фундацією виборчих систем (IFES) наприкінці 2013 року дослідження громадської думки, корупція вже входила до переліку найбільших проблем населення і викликала особливе занепокоєння у 47 відсотків громадян...» [3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Tanzi V.* Corruption around the world // IMF Staff Papers. – 1998. – Vol. 45, No. 4. – P. 559. – <http://www.imf.org>
2. *Абилкаиров М. Р.* Коррупция как социально негативное явление [Электронный ресурс] / М. Р. Абилкаиров, М. М. Камназаров, С. М. Рахметов // Научно-исследовательские материалы по противодействию коррупции. – Режим доступа : <http://suprcourt.kz/gus>
3. *Закон України* від 14.10.2014 р. № 1699-VII «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
4. *Закон України* від 19.06.2003 р. № 964-IV «Про основи національної безпеки України» (абз. 9 ст. 7) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
5. *Корупція в Україні: причини поширення та механізми протидії* // С. В. Дрьомов, Ю. Г. Кальниш, Д. Б. Клименко, Г. О. Усатий, Л. М. Усаченко ; за редакцією Ю. Г. Кальниша. – К. : Пріоритети, 2010. – 88 с.
6. *Расюк Е.* Сучасна антикорупційна політика України / Е. Расюк // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 7. – С. 31–34.
7. *Результати дослідження* провідного всесвітнього громадського руху з протидії корупції «Transparency International» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.transparency.org>